Výzva Budování kapacit pro rozvoj škol II
Povinně volitelná aktivita č. 3, 4, 6 a 7

Zpráva o ověření programu v praxi

~~průběžná~~/závěrečná

I.

Příjemce	Dům dětí a mládeže hlavního města Prahy
Registrační číslo projektu	CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008238
Název projektu	Výukové programy jako efektivní prostředek propojování formálního a neformálního (zájmového) vzdělávání
Název vytvořeného programu	Obratlovci II
Pořadové číslo zprávy o realizaci	3.

II.

Místo ověření programu	**Datum ověření programu**	**Cílová skupina, s níž byl program ověřen**
Stanice přírodovědců DDM hl. m. Prahy	**1. ověření** / **2. ověření** **25.1.2019** / **12.4.2019** **8.2.2019** / **26.4.2019** **22.2.2019** / **3.5.2019** **8.3.2019** / **17.5.2019** **15.3.2019** / **24.5.2019** **22.3.2019** / **31.5.2019** **29.3.2019** / **7.6.2019** **5.4.2019** / **14.6.2019**	**1. ověření** **30. žáků 4. třídy, Fakultní základní škola s rozšířenou výukou jazyků při PaedF UK.** **Poznámka: Předem domluvená skupina byla 25 žáků, ale se ověření zúčastnila třída o celkovém počtu 30 dětí – převyšujících 5 dětí jsme z programu nemohli vyčlenit** **2. ověření** **25. žáků 3. - 5. třída Fakultní základní škola s rozšířenou výukou jazyků při PedF UK**

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

III.

1. Stručný popis procesu ověření programu

a) Jak probíhalo ověření programu (organizace, počet účastníků, počet realizátorů atd.)?

První i druhé ověření programů probíhalo ve Stanici přírodovědců každý pátek přes poledne od 11:00 do 12:30. Během několika po sobě jdoucích týdnů bylo realizováno všech osm témat, vždy po dvou vyučovacích hodinách. Přestávky byly během velikonočních prázdnin, školy v přírodě a ředitelského volna této školy. Jednalo se o žáky 4. třídy. Nahlášený počet žáků byl 25. V konkrétní vybrané třída z FZŠ Drtinova je zapsáno 30 žáků, z důvodů nemocí nechodili vždycky všichni. Docházka pak odpovídala nahlášenému počtu 25. Prezenční listiny byly vytvářeny průběžně, žáci v nich tedy mohou být zapsáni pokaždé v jiném pořadí. Vždy se však jedná o stejnou školní třídu. Realizátor byl jeden za neformální vzdělávání (první ověření Kristýna Sedláčková, druhé ověření Marie Roubíčková) a jeden za formální vzdělávání (první ověření - p uč. Buňátová druhé ověření – p. uč. Houdková). Výuka byla zahájena v klubovně, kde většinou proběhla také první hodina programu. Druhá polovina programu pak probíhala přímo v prostorách Stanice přírodovědců, které korespondovaly s konkrétním tématem lekce (skleník, učebna akvaristiky, teraristiky, místnosti chovatelství, ve venkovním areálu atp.).
Jeden z realizátorů (Kristina Sedláčková) byla zároveň tvůrcem. Ostatní realizátoři se s vypracovanou metodikou a teoretickou částí seznamovali nově. Didaktická část byla po prvním ověření rozšířena, byť formálnímu pedagogovi vyhovovala stručná, přehledná, pouze v bodech. Pedagogové preferují stručné a jasné návody. Formální pedagog kladně hodnotil teoretickou přípravu, která se zdála na první pohled příliš dlouhá. Na hodinu je však třeba mít širší rozhled a vědět o tématu více, než dětem stihneme říct. Pedagog má pak větší možnost odpovědět dětem na zvídavé otázky, případně doplnit učivo konkrétní zajímavostí z praxe i ze života zvířat. (Během ověření se děti hodně ptaly, některé dotazy i tak zodpovídali chovatelé, se kterými se skupiny žáků v areálu potkaly.) Témata vybraná pro VP jsou zajímavá, průřezová a obsahují kontakt se zvířaty. Pro správnou manipulaci, bezpečnost a chov je potřeba mít specifické znalosti a dovednosti. Ve škole se témata probírají okrajově, spíše z teoretické stránky – v testovaných hodinách dostali žáci možnost propojit své teoretické znalosti s praxí.
Teorie je navíc shromážděna z několika zdrojů literatury a z vlastních zkušeností neformálních pedagogů s vedením výukových programů. Nový lektor si už pak nemusí hledat doplňující informace z jiných zdrojů. Vodítkem pro lektora je osnova k diskuzi, kde jsou vypíchnuty hlavní body, které je s žáky potřeba probrat.

b) Jaký byl zájem cílové skupiny?

Zájem ze strany žáků při obou ověřeních byl velký. S nadšením se účastnili jednotlivých aktivit. Žáci se vždy těšili na kontakt s živými zvířaty. Často využívali i možnosti ptát se na praktické dotazy přímo chovatelů zvířat. Často se jednalo o konkrétní prosby, či rady při potížích s chovem jejich domácího mazlíčka. Žáci se do Stanice přírodovědců vraceli i po školním vyučování ukazovat svým rodičům či prarodičům areál a vyprávěli jim, co se u nás naučili. Často i kontaktovali zaměstnance neformálního vzdělávání s dalšími dotazy, které je napadly v souvislosti s VP.

c) Jaká byla reakce cílové skupiny?

Cílová skupina (třída) při prvním ověření byla tou nejlépe reagujícím kolektivem ze všech a byl na ní dobře pozorovatelné pozitivní klima třídy a vliv aktivního pedagožky formálního vzdělávání, která na program navazovala i dále ve své výuce. Žáci byli na program naladěni a pozitivně reagovali na všechny aktivity. I třída v rámci druhého ověření dobře spolupracovala jak s paní učitelkou, tak s lektorem neformálního vzdělávání. Žáci nás stejně jako při prvním ověření ujistili v tom, že s rodiči cestují na exotické dovolené, kde potkávají i subtropická a tropická zvířata v jejich přirozeném prostředí. Mají tedy spoustu zážitků, které se dají během výuky v neformálním zařízení uplatnit. Na vyprávění i propojování souvislostí je zde mnohem více času než při běžné školní vyučovací hodině.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

V obou ověřeních měly největší úspěch ty aktivity, ve kterých žáci mohli být v přímém kontaktu se živými zvířaty, případně alespoň v jejich blízkosti. Motivační aktivity (skládaní obrázků, kreslení, drobné hry) se líbily také. Žáci by u nich vydrželi i déle. Lektoři museli více hlídat čas, aby se teoretická část neprotáhla déle. Žáci se velmi aktivně zapojovali do diskuzí. Teoretická část programu upevnila a utřídila znalosti žáků, které měli ze školy či z domova. Případně jednotlivé znalosti spojila do souvislostí. Cestování účastníků a jejich poznatky utvrdilo naše přesvědčení, že žáky nemáme podceňovat. Zajímavé informace jim můžeme předávat i ve větším množství a v odbornější formě, protože dnešní děti mají velký všeobecný rozhled a my máme na co navazovat. Naopak opakování nejjednodušších základů je nudí a žáci pak s větší pravděpodobností vyrušují.
V neformálním prostředí se žáci hodně ptali. U zvířat také na jejich chování, proč se zvířata chovají určitým způsobem v dané situaci. Na specifickou stavbu těla u ještěrů. Na konci každé lekce zazněla natěšená otázka: „A kam půjdeme teď? Co budeme dělat teď?" Odpověď, že už jdeme na oběd a domů, je netěšila, přestože se jednalo o poslední páteční hodiny.
Žáci se často ptali i na kroužky v neformálním zařízení a předpokládáme, že někteří z nich se v dalším roce přihlásí. Nejvíce se účastníkům líbilo krmení hadů, stříhání drápků a další praktické aktivity. Především program o ochraně volně žijících živočichů poslouchali se zatajeným dechem a díky dotazům a zájmu celé skupiny lektorka stihla vyprávět mnohem více, než program přichystal už v tak obsáhlé teoretické přípravě. Program o chování živočichů žáky také hodně zaujal. Všechna témata byla přijata pozitivně.

2. Výsledky ověření

a) Výčet hlavních zjištění/problémů z ověřování programu:

Obě ověření prokázaly, že celkově je program postaven dobře, členění do jednotlivých témat vyhovuje. Zvolená témata na sebe volně navazují, přesto lze jejich pořadí zaměnit v závislosti na počasí, aktuálním ročním období, sezóně mláďat, hnízdění ptáků či látce aktuálně probírané ve škole. Všechna témata spolu souvisí, odkazují na sebe a je tedy na místě žákům připomínat, že v přírodě jsou veškeré děje navzájem propojeny.
V každém tématu je přibližně stejný objem učiva, připravené úlohy je možné stihnout ve vyčleněné časové dotaci. Úlohy jsou přiměřené zvolenému věku.
Témata odpovídají RVP. Coby komplikaci vnímáme, že se ve škole s tématy žáci seznámí velmi okrajově, a navíc během tří let. Tento VP má 16 hodin, které následovaly za sebou téměř každý týden po dvouhodinových blocích. To však způsobovalo škole velké organizační problémy. Žáci přicházeli o řadu jiných předmětů. Protože se jedná o výběrovou školu, navíc s rozšířenou výukou jazyků, hodně rodičů přesně vypočítávalo hodiny, které žákům z důvodu účasti na VP chyběly, (tělesná výchova, jazyky...) a ve škole tak docházelo ke komplikacím.
Na program žáci přicházeli během své přestávky, ihned po skončení museli odcházet na oběd, a tak nebyla šance ani o minutu přetáhnout v případě hlubšího zájmu. Paní učitelky pak proto byly uspěchané a program na ně i v tomto směru kladl velké nároky. Ovšem obě ověření však v pořádku proběhla.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Všechny hodiny končily tím, že se žákům nechtělo odcházet (i přesto že se jednalo o 5. a 6. VH v pátek).
Víkendové ověřování v Praze není bohužel reálné, ve volném čase by nebylo možné zajistit dostatečnou účast pro ověření. Největším problémem ověřování tak bylo najít společný čas na celý VP ve formálním i neformálním vzdělávání, a to i přes to, že se obě strany snažily si vyjít maximálně následně vstříc.
Formální pedagog může na program navazovat při učivu během tří let. Na prvním stupni učí jednu třídu většinou stejná paní učitelka všechny (nebo téměř všechny) předměty. Má tak větší možnost přizpůsobit si program ostatních hodin a předmětů, aby v maximální možné míře výukový program využila a provázala jej s děním ve třídě.
Školy potřebnými pomůckami nedisponují a chovatelskou část dlouhého VP velmi oceňují.
Při ověřování programu třemi věkovými skupinami s různými formálními pedagogy měli formální pedagogové naprosto nezávisle stejné poznámky k průběhu i organizaci programu.

b) Návrhy řešení zjištěných problémů:
Pro budoucí realizaci se jeví jako vhodné domluvit se školou spojení dvou bloků či odpolední vyučování, aby formální pedagogové nemuseli z programu spěchat. Umožnilo by to přidat prostor pro dotazy žáků i nad rámec programu.
Předpokládaná výhoda spolupráce s nejbližší školou v tomto případě tak docela nenastala. Vybraní formální pedagogové ochotní ke spolupráci nedostali žádné úlevy a byli v permanentním časovém tlaku.
Využívat program v průběhu několika let, vybrat si téma, které nejvíce koresponduje s aktuální výukou a v každém roce tak navštívit neformální zařízení třeba dvakrát. Přestože VP koresponduje s RVP, jednotlivá témata se ve škole probírají třeba s půlročním odstupem. Rozdělení témat do delšího časového úseku by mohlo významně usnadnit organizaci.
Hotový program je vytvořen variabilně, při jeho využívání v praxi můžeme s jinými školami v případě zájmu provést více bloků za sebou na víkend, na několik dopolední či opět stejně po dvouhodinových blocích.

c) Bude/byl vytvořený program upraven?
Drobné úpravy byly provedeny po prvním ověření. Průběžně byly doplňovány fotografie a podrobněji byla rozpracována pravidla her a didaktické části. Byla doplněna práce s tablety.

d) Jak a v kterých částech bude program na základě ověření upraven?
Viz bod 3l

3. Hodnocení účastníků a realizátorů ověření[1]

a) Jak účastníci z cílové skupiny hodnotili ověřovaný program?
V obou ověřeních se žákům i paní učitelce se program líbil. O účast v jednotlivých aktivitách měli zájem, zejména v případě aktivit, do kterých byla zapojena živá zvířata či jejich pozorování.
Žáci se ochotně zapojovali do diskuzí, nebáli se ptát a vyprávět své zážitky. Někdy bylo třeba množství dotazů a poznámek k diskuzi korigovat, s ohledem na omezenou časovou dotaci programu (byť byla výrazně delší než ve škole). Žáci rádi zkoušeli nové aktivity a praktické činnosti spojené s kontaktem se zvířaty. Jednoznačným ukazatelem úspěšnosti programu bylo stupňující se nadšení a zapálení účastníků pro program s postupným průběhem programu.

b) Co bylo v programu hodnoceno v rámci ověřovacích skupin nejlépe?
Zde vycházíme jednak z práce lektorů, kteří viděli zapojení žáků, a současně i z rozhovoru s žáky, který proběhl na konci VP.
Kontakt s živými zvířaty.

[1] Vychází z evaluačních dotazníků žáků, učitelů, realizátorů programů – pracovníků neformálního vzdělávání či záznamů z rozhovorů s dětmi, které příjemce uchovává pro kontroly na místě.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Krmení zvířat, odborné rady chovatelů.
Praktické aktivity nácviku práce se zvířaty (krmení pinzetami, stříhání drápků).
Práce s tablety. Práce s aplikací iNaturalist.
Rozhled formálních i neformálních pedagogů a jejich odpovědi na dětské dotazy.
Práce v zahradě – výroba hmyzího hotelu.
Pozorování v přírodě přímo v centru města (např. hnízdící žluny a špačkové).
Pobytové značky v terénu, výroba odlitků stop.

c) Jak byl hodnocen věcný obsah programu?

V obou ověřeních kladně. Paní učitelky hodnotily obsah programu jako velmi zajímavý a přínosný.
Žáci si odnesli spoustu nových informací. Díky odbornému vhledu do programu ze strany neformálního vzdělávání se spoustu zajímavostí dozvěděly právě i paní učitelky. Jedna z učitelek si plánovala, jak naváže na program i v dalším školním roce, až třída přijde po prázdninách do školy. Některá témata by jí lépe vyhovovala probrat a spojit s výukou až v dalším ročníku.

d) Jak bylo hodnoceno organizační a materiální zabezpečení programu?

Jak v prvním, tak druhém ověření se pedagožkám z formálního vzdělávání dobře pracovalo s novými pomůckami (brožury stop, klíč na určování ptáků, krabičky s lupami, pinzety), které byly z projektu pořízeny. S uvedenými pomůckami běžně pracuje spíše neformální vzdělávání (přírodovědně zaměřené) nebo jsou nové a školy ještě nemají informace o jejich existenci. Dokonce jedna z učitelek žádala neformálního pedagoga o kontakt na prodejce pomůcek, aby mohla předat informace dál ve škole.
Účastníkům se hodně líbilo použití tabletů se zajímavými video i audio ukázkami.
Aby žáci mohli s tablety pracovat samostatněji, bylo by potřeba více kusů než jen tři. Takto žáci pracovali ve skupinkách.
Pořízené pomůcky se žákům líbily natolik, že by si je nejraději odnesli domů a paní učitelky do školy k další práci. Opět se jedná o brožury, určovací klíče, pozorovací lupy a další.
Do programu byl jako příloha zařazen také aktuální seznam CITES (žáci byli poučeni, kde jej naleznou a že je průběžně upravován a obměňován). Byly také připojeny kopie originálních dokumentů zvířat, aby si žáci udělali představu, jaké formality s sebou nese chov méně běžných druhů zvířat, zvláště těch zařazených v CITES, včetně správně nafocených fotografií aj.

e) Jak byl hodnocen výkon realizátorů programu?

Děti byly nadšené, obě realizátorky za neformální vzdělávání umí žáky zaujmout a přizpůsobit svůj výklad konkrétní cílové skupině. Navíc mají bohaté zkušenosti s chovem zvířat. Proto nebyly zaskočeny zvídavými dotazy dětí, které často směřovaly do hloubky. Paní učitelky Buňátová i Houdková čerpaly ze zaslaných podkladů a vzhledem k jejich předchozí spolupráci se Stanicí přírodovědců během pěstitelských prací měla výhodu, že byla lépe seznámeny s areálem (druhá z nich), nebo se předem chodily předem seznamovat s pořízenými pomůckami (první z nich).
Obě lektorky pracovaly s novými pomůckami, které byly zakoupeny těsně před zahájením prvního ověřování programu. Velmi rychle se s nimi seznámily.
Neformální pedagog oceňoval práci formálního pedagoga, která byla v některých ohledech nad rámec běžné i nutné přípravy. Práce se skvěle motivovanou třídou byla snazší a radostnější.

f) Jaké měli účastníci výhrady/připomínky?

Žáci chtěli co nejvíce času trávit se zvířaty. Nejvíce by se jim líbilo jen mazlení, ale během programu pochopili, že chov zvířat vyžaduje hodně péče, zodpovědnosti a v neposlední řadě znalostí.
Při druhém ověření byly více využity tablety. Žákům se využití tabletů líbilo, byli seznámeni s možnostmi jejich využívání pro specifické potřeby - vyhledávání informací, jejich ověřování aj. Kromě zvuků a videí využili i práci s aplikací na určování rostlin a živočichů podle právě pořízené fotografie (iNaturalist).
Žáci nechtěli zpět do školy, na oběd ani domů.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

g) Opakovala se některá výhrada/připomínka ze strany účastníků častěji? Jaká?

V obou ověřeních žáci chtěli co nejvíce času trávit se zvířaty. Nechtěli, aby program skončil. Chtěli protáhnout každou dvouhodinovku a osm návštěv neformálního zařízení jim přišlo málo. Nejraději by chodili každý týden po celý rok.

h) Budou případné připomínky účastníků zapracovány do další verze programu? Pokud ne, proč?

Jak z první, tak i druhé ověření poukázalo, že navýšení doby pro kontakt se zvířaty pro realizaci VP již více není možné. V konkrétních případech, pokud by byl program realizován v jiném zařízení, kde bude hodně zvířat, je možné doplňkové aktivity zkrátit či vynechat a doporučit je formálnímu pedagogovi na jiné hodiny do školy, školní družiny či školu v přírodě.

Žáci, kteří se chtějí více věnovat kontaktu se zvířaty, se mohou přihlásit do zájmových útvarů – kroužků DDM. Během VP se seznámili s různými skupinami zvířat a různými možnostmi pozorování zvířat. Program byl širší ochutnávkou přírodovědných aktivit. Žáci si pak lépe představí, jak u nás vypadají kroužky a jak vypadá komunikace s neformálním pedagogem.

Zařazeny byly další krátké aktivity s tablety. Např. práce s aplikací iNaturalist.

i) Jak byl program hodnocen ze strany realizátorů programu?

Program byl po obou ověřeních hodnocen kladně. Rozdělení do témat fungovalo, témata na sebe navazovala a navzájem se vhodně doplňovala, zároveň však není nezbytné dodržení pořadí jednotlivých témat. Pomůcky byly vybrány a nakoupeny vhodně. Oproti prvnímu ověření měli ve druhém lektoři více času se seznámit s novými pomůckami.

Z organizačního hlediska bylo náročné zajistit 16 hodin na celý výukový program. Lektorům se výborně pracovalo s žáky, kteří přišli natěšení a měli o program zájem. Žákům se líbila hloubka témat, na která bylo hodně času. Pro žáky byla i teorie velmi zajímavá, protože se dozvěděli spoustu zajímavého, na co ve škole není čas. Žáci se mohli hodně ptát a na své dotazy dostávali relevantní odpovědi. Hodně dotazů bylo odborných a praktických a směřovalo na konkrétní problémy s chovem vlastních zvířat. Účastníci často využili možnosti zeptat se přímo zkušených chovatelů, se kterými se během programu v prostorách Stanice přírodovědců také potkávali.

Oba lektoři – neformální pedagogové si tak ověřili, že znalosti žáků i jejich touha po dalším poznání je velká. Paní učitelky zase lépe poznaly prostředí neformálního vzdělávání a také jak pracují jejich třídy v neformálním vzdělávání. Ve škole neposedné děti často projevily velkou empatii či zručnost při práci se zvířaty. Paní učitelky by v další praxi rády využily celý program, jen v delších časových rozestupech. Což samozřejmě možné je a není to problém pro neformální zařízení ani pro školu.

j) Navrhují realizátoři úpravy programu, popř. jaké?

Po úpravě provedené po prvním ověření již úpravy nenavrhují.

k) Budou tyto návrhy realizátorů zapracovány do další verze programu? Pokud ne, proč?

Návrhy po prvním ověření byly zapracovány, po druhém ověření nebyly úpravy programu potřeba.

l) Konkrétní výčet úprav, které budou na základě ověření programu zapracovány do další/finální verze programu:

	Jméno, příjmení, titul	Datum a místo	Podpis

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Zpracoval/a	Ing. Mgr. Libor Bezděk	Praha, 17. 6. 2019	

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY